18.321

A KEMENESHŐGYÉSZ-MAGYARGENCSI EVANGÉLIKUS GYÜLEKEZET TÖRTÉNETE

A TEMPLOMSZENTELÉS 150. ÉVFORDULÓJA ALKALMÁBÓL

ÖSSZEÁLLÍTOTTA:

LUKÁCS ISTVÁN

LELKÉSZ

GYŐR, 1939

Baross-nyomda: Uzsaly és Koncz (Harangszó nyomdája)

A KEMENESHŐGYÉSZ-MAGYARGENCSI EVANGÉLIKUS GYÜLEKEZET TÖRTÉNETE

A TEMPLOMSZENTELÉS 150. ÉVFORDULÓJA ALKALMÁBÓL

ÖSSZEÁLLÍTOTTA:

LUKÁCS ISTVÁN

LELKÉSZ

GYŐR, 1939

Baross-nyomda: Uzsaly és Koncz (Harangszó nyomdája)

18.321

ORSZÁGOS EVANGÉLIKUS KÖNYVTÁR

L
2007

BEVEZETÉS.

Ez a jubileumi év gyülekezetünk életének az országútján határkövet jelent. Vándorlásunk közben — mint egykor Jákób — mi is megállunk és a 150 év határkövétől visszatekintve a multba nézünk. Emlékezetünk régi idők örvendetes és szomorú eseményei felett suhan át, tekintetünk évszázadok ködében messze távolságokat kémlel, miközben gondolatunk felméri mindazt, amit ezen a helyen egymást követő és felváltó nemzedékek átéltek, amit így nevezünk: egy darab történelem. S amíg ez a szemlélet, ez a gondolatbeli mérés tart, változatosan színes, sokszor napfényes, még többször sötéten felhős képekben megjelenik előttünk az, amit így nevezünk: gyülekezetünk története.

Mit mond ez a történet neked és nekem?

Lehet, hogy csupán az érdeklődésedet köti le, vagy még azt sem, de az is lehet, hogy a lelked mélyéig meghat, talán a szemeidbe könnyeket csal, az idegszálaidat rázza, hogy megremeg benned minden érzés. Lehet, hogy egyes jeleneteinél ökölbe szorul a kezed, de az is lehet, hogy imádságra kulcsolódik, az ajakad pedig hálaénekbe kezd. Talán közömbösen figyeled, amit látsz, talán lehajtod közben a fejedet és zokogásba fullad a szavad, mert egy, a mulandóságba hanyatlott ősödre, vagy azon túl az örökké élő Istenre gondolsz, Aki a történelem messzeségéből eléd lép, feléd hajol és áldó kezével megérint téged.

Minden attól függ, hogyan nézed te a gyülekezeted történetét?! Úgy tekintesz-e rá, mint tőled idegen történetre, aminek az életedhez semmi köze nincsen, vagy úgy, mint száraz adathalmazra, ami arravaló csak, hogy történelmi ismeretedet bővítse és növelje? Úgy-e, mint amit test és vér szerinti őseid írtak az életükkel, küzdelmeikkel, hitükkel, vagy úgy, mint amit Isten cselekedett az Ő hatalmas kezével? Benne embereket és emberi tetteket látsz-e csupán, vagy a homályból felbukkanó és homályba tünő emberarcokon túl az Isten örökké fénylő arcát látod és az Isten egyházat építő, gyülekezetet életre hívó munkájának történetét szemléled?

Ne feledd, gyülekezetünk története nem idegen történet, nem száraz adathalmaz, nem is csupán nagy idők küzdelmeiről itthagyott emlék, mégcsak nem is gyülekezetbe szervezett ősök életének, munkájának története, hanem mindenekfelett az örökkévaló Isten munkájának a története, amit ezen a helyen őseink élete, hite, engedelmessége által végzett. Az ősök csak eszközök voltak az Isten kezében, akiket Isten Lelke megragadott, egyház-, gyülekezet-, templomépítésre felhasznált, hogy neked itt egyházad, gyülekezeted, templomod legyen. Jubileumi határkőnél a multba tekintve Istennek adj hálát, hogy gyülekezetet, templomot épített neked, s a jövőre gondolva Istennek kínáld fel életedet, szívedet, hogy vegyen a kezébe és téged, mindnyájunkat használjon fel eszközül arra, hogy az útódoknak általunk virágzó gyülekezetet építsen!

A hajdankor évei.

„Elmélkedem a régi napokról, a hajdankor éveiről." 77. Zsolt. 6. v.

Kik voltak azok, akiket Isten Lelke itt legelőször megérintett az evangéliummal és Krisztus keresztjéhez hívott? Melyik év volt az, amelyikben Isten az Evangélium világosságát Vas vármegye északkeleti szélén fekvő községeinkben legelőször felragyogtatta? Milyen körülmények között alakult gyülekezet s benne szervezkedett ősök a kezdetnek milyen nehézségeivel küzdöttek meg? Nehéz volna mindezt megmondani. A hajdankor éveit és a régi idők első eseményeit sötét homály takarja. Írott emlékek ezekből az évekből nem maradtak ránk. Csak következtetni tudunk arra, hogy gyülekezet itt már akkor lehetett, amikor Kemenesalján a reformáció által napvilágra hozott Evangélium terjedni kezdett. Valószínű, hogy mint más helyen, úgy itt is a hívek lelkészükkel, templomukkal, egyházi javaikkal együtt az Evangélium egyházává lettek. A „cuius regio, eius religio" elve alapján elősegítették ezt azok a családok (Kisfaludy, Ostffy, Radó, Gömbös családok), akikéi e községek területei voltak legnagyobbrészt. Régi feljegyzések szerint pl. Hőgyész községet már 1343-ban és 1345-ben, tehát kétszer is donációként kapta Nagy Lajos királyunktól az Ostffy család őse a leányág számára. Így lett e község — mint birtok — a család számára hölgyrész, s valószínű, ebből kapta a község a nevét is: Hőgyész. Az ő oltalmuk alatt gyorsan ter-

jedt a reformáció Kemenesalján, így Hőgyészen és Gencsen is. Az ismeretlenségnek azon a homályán, amely a gyülekezet keletkezését, életének első évtizedeit szemünk elől eltakarja, itt-ott átcsillan később egy-egy történelmi adat fénye, amely előbbi feltevésünket igazolja és az itteni gyülekezet életébe némileg betekintést enged. Ilyen adat pl. az, hogy 1646. augusztus 13-án a büki zsinaton jelen van Hőgyészről Szentmihályfalvay János, a gyülekezet első ismert lelkésze, 1647. november 12-én pedig ugyancsak Hőgyészről Fodor János lelkész aláírja a Concordiakönyvet. 1661-ben Musay Gergely püspök által készített jegyzékben Hőgyész fel van véve, mint gyülekezet a többi gyülekezetekkel együtt. Ezen adatok világosan mutatják, hogy gyülekezet ezen időben már volt, a kezdet nehézségei után a maga rendes életét éli és a virágzás felé halad. Isten tüzet gyujtott itt és eköré az Istenkéz gyujtotta tűz köré sereglettek mind többen és többen az élet sötétségében és fagyasztó hidegében nem látó és didergő emberlelkek, hogy az élet országútján vándorlásukban a fénye mellett lássanak és a tüze mellett melegedjenek.

Magasra lobogó lángok.

„És megjelenék az Úr angyala tűznek lángjában..." II. Mózes 3:2.

Ahol Isten keze tüzet gyujt, ott nem parazsak pislognak, hanem lángok csapnak fel és magasra lobognak. Az 1690-es években alig hangzik el Asbóth János nemeskéri lelkésznek ajakáról a szétszórtság, szervezetlenség miatti panaszos szó: „Olyanok vagyunk, mint a pásztor nélküli nyáj, ki-ki az ő kénye, kedve szerint jár", Kemenesalja és a szomszéd vár-

megyék 41 evang. gyülekezete a mihályfai gyűlésbe jön össze, ahol esperességgé alakul. Első esperessé Asbóth János nemeskéri lelkészt választják, aki 1695-ben egyházlátogatást végez. Ekkori feljegyzésekből tudjuk, hogy úgy Hőgyész, mint Gencs különálló gyülekezetek voltak. 1695. nov. 2-án Gencsen, nov. 3-án pedig Hőgyészen tartott egyházlátogatáskor a gencsi gyülekezetben Rajki János, a hőgyészi gyülekezetben pedig Jeszenszky Pál a lelkész. Mindkét gyülekezetnek van a falu közepén temploma (a mai róm. kath. templomok) lelkészlakása, lelkészi földbirtoka; iskolája azonban még nincs. Nemsokára 1698-ban gyülekezeteinkben a katholikusok végeztek egyházlátogatást és pedig jan. 28-án Gencsen, jan. 30-án pedig Hőgyészen. Ezen egyházlátogatás anyakönyvünk II. kötetének utolsó lapján a gyülekezetekre vonatkozó adatok részletes felsorolásával van leírva. Innen tudjuk, hogy Hőgyészen 350 evangélikus és 26 katholikus él. Az evang. templom a falu közepén van (a mai kath. templom), mellette a temető, amit földbeásott fakerítés vesz körül, de ez a kerítés a török pusztítás alkalmával elégett úgy, hogy a falon és a tornyon kívül semmi sem maradt meg. Egy harang van a temetőn kívül álló haranglábon. A lelkészlak a templom átellenében van nyugatról. Lelkész a már említett Jeszenszky Pál, 54 éves, aki mint ev. lelkész már kb. 20 éve végzi itt a szolgálatot. Ugyanekkor Gencsen 319 evangélikus és 12 róm. kath. él. A templom itt is a falu közepén van jó állapotban, körülötte ugyancsak temető van földbeásott fakerítéssel, a temetőn kívül falában két harang van. A lelkészlak a mostani róm. kath. iskola helyén áll. A lelkész ekkor Rajki után, aki Gencsről Magasiba ment közben, Miskey Sándor, aki 24 éves. — Nyolc évvel később, 1706-ban Ács Mihály devecseri esperes-lelkész által tartott egy-

házlátogatáskor Gencsnek már tanítója van Szivágyi István személyében, akit — úgy látszik — a lelkész a maga segítségére hívott, mert — mint az adatok említik — „fizetése a lelkész kegyelmétől függ". — A következő 1707. évben a hőgyésziek lelkésze, Jeszenszky távozni készül lelkészi állásából, de hívei kérik, hogy „maradna náluk halálig". E kéréssel kapcsolatban tanító hívását és alkalmazását határozzák el. 1708-ban a gencsiek tanítóját, Szivágyi Istvánt hívják át Hőgyészre tanítónak. Mellette 1710-ben már segédtanító is van Luthár István személyében. Ugyanezen évben Gencsen Rusa Mihály a tanító, Cseh György pedig a lelkész.

Csodálatos, hogy milyen gyorsan váltogatták egymást a gyülekezetekben a lelkészek és tanítók. 1725-ben Bokányi József lelkészkedik Hőgyészen, kinek helyébe 1726-ban Lucze Jánost hívják meg Nagyszőllősről, Gencsen pedig 1726. január közepétől Holéczy Ádám a lelkész, miután elődje, Cseh György Magasiba választatott meg.

Változtak a gyülekezetek munkásai, lelkészek, tanítók, egyik ment, a másik jött, hogy szolgálatával őrizze, élessze és növelje a hitnek a tüzét, amit Isten keze e gyülekezetekben meggyujtott és olyan hatalmasan lángralobbantott, hogy fénye és melege köré — amint láttuk — mindkét községnek szinte valamennyi lakosa odasereglett, evangélikussá lett. A gyülekezetek a felvirágzás útján haladtak. Az Evangélium tüze mindkét helyen lángralobbant és égett!

A kegyetlen pusztítás.

„Emlékezzél meg Uram, mi esett meg rajtunk..." Jeremiás Siralmai 5:1—2.

Az első virágzásnak ez az ígéretes ideje — sajnos — nem sokáig tartott. A fellobogó lángokat a Sátán gonosz keze oltogatni kezdte. Először lassan, csendben, azután fegyveres erőszakkal. A Sátán sohase nyugszik bele Isten ügyének diadalába, hanem mindig tönkre akarja azt tenni, csak a kedvező alkalmat várja, hogy kegyetlen, romboló munkáját elkezdhesse.

Ez az alkalom III. Károly uralkodása idején el is jött. Az evangélikusok elleni irtó hadjárat megkezdődött. Még ki se hirdetik a királyi parancsot Vas vármegyében, Vajda Zsigmond fő-, és Balogh Ádám alszolgabírók, esküdtek, katonák néhány plébános kíséretében templomfoglaló körútra indulnak Kemenesalján. Az evangélikusok pártfogói, a nagynevű Ostffy Mihály és Vidos Miklós hiába sietnek előbb Pozsonyba a helytartótanácshoz, majd Bécsbe magához a királyhoz, hogy a még ki se hirdetett parancs visszavonását kérjék és ezáltal az evang. népet a vallásüldözés kegyetlenségétől megvédjék. Fáradozásuk eredménytelen!

1732. január 28—30-án maga az alispán jön esküdtek és katonák kíséretében gyülekezeteinkbe, hogy mindkét helyen a templomot, egyházi javakat, szántóföldeket lefoglalja és a magával hozott kath. lelkész használatába átadja. Elképzelhetjük, mit éltek át ezekben a napokban gyülekezetüket, templomukat szerető híveink, lelkészeink, tanítóink! Lucze Jánost, a hőgyésziek öreg lelkészét elüldözik, Holéczy Ádám, a gencsiek lelkésze pedig zsellérkedik. A gencsiek ko-

rábbi lelkészének, Miskey Sándornak fia, Ádám nemesdömölki lelkész, amikor leírja az 1695—1765. évek alatt történt esperességi eseményeket, megemlíti, hogy a gencsiek lelkésze, Holéczy Ádám „a paplakból elüzve az iskolaépületben húzta meg magát az 1732. aug. 26-án beiktatott Dombi Mihály kath. lelkész szívességéből és hosszas betegeskedés után ott is halt meg". A paróchiájától megfosztott betegeskedő lelkipásztornak épúgy, mint elűzött öreg társának fájó szívéből, hogy szállhatott Jeremiás könnyes panasza Isten felé! „Emlékezzél meg, Uram, mi esett meg rajtunk!"

A hőgyésziek elűzött lelkészük helyébe még a templomfoglalás idején Csurgó Györgyöt hívták meg lelkésznek, hogy visszaállítsák az evang. istentiszteletet. Ez azonban a kath. lelkész beiktatásáig nem sikerült, így Csurgó György Hőgyészből elment és Alsómesteribe, nejének birtokára vonult vissza s 4 év mulva itt fejezte be hányatott életét.

Hamu alatt izzik a parázs.

„Nem szunnyad el a te őríződ."
121. Zsolt. 3.

A kegyetlen pusztításnak meglett a kívánt eredménye. Az istenkéz gyujtotta láng kialudt, az Evangélium szava elnémult, a gyülekezetek megásott sírok szélén haldokoltak. Megállt az élet. A halál néma csendje takart be mindent. Ahol korábban tüzek lobogtak, melengettek és világítottak, ott éjszakai sötétség rémített és fagyasztó hideg dideregtetett. Egyetlen hely volt, ahol fény lobbant a sötétségben, meleg áradt szét a hidegségben: az artikuláris Dömölk. Ideszorítkozott az elnyomatás fél évszázadában

Kemenesalja evangélikusságának vallásos élete. „A királyi parancs szerint a híveknek szabad volt istentiszteletre Dömölkre menni, a keresztelendőket elvinni, házasulandók és egyházkelők is elmehettek Dömölkre, de a lelkésznek lelkészi teendők végzésére — még betegek gyóntatására sem — nem volt szabad vidékre kimenni, sőt a megye később 12 forint büntetés terhe mellett még azt is megtiltotta, hogy keresztelendők, házasulandók és egyházkelők Dömölkre vitessenek." Így akarták evangélikus népünket a katholikus egyházba kényszeríteni, gyülekezeteinket elsorvasztani, az Evangélium tüzét végleg kioltani egy fél évszázadon át. Látszólag sikerült is. Az Evangélium tüzének lángja kialvóban volt. Azonban a hamu alatt izzott a parázs!

Apáink lelkében élt az evangélikus hit, ha elnyomták is, élt az egyházszeretet, ha fojtogatták is. Csendes imádkozások óráin, mikor összekulcsolódtak a kezek, vagy nyitott Bibliák lapjait forgatva összetalálkoztak a tekintetek, magánházak négy fala közt, vagy puszták, erdők rejtekhelyein itt is, ott is előelőpattant egy-egy szikra és néma szóval hangos biztatássá lett azok számára, akik ráfigyeltek: ne csüggedjetek, csak bízzatok és várjatok!... Hamu alatt izzik a parázs! Egyszer majd fellobognak még a visszaszorított lángok! Csak szél, Istentámasztotta pünkösdi szél kerekedjen és zúgjon végig felettünk!

Zúgó szélnek zendülése.

„És lőn nagy hirtelenséggel az égből, mintegy sebesen zúgó szélnek zendűlése ...“ Csel. 2:2.

1781-ig kellett erre várni. Ekkor jelent meg a II. József által kiadott Türelmi Rendelet, amely megengedte, hogy ahol 100 evangélikus család él együtt, ott az evangélikusok szabadon gyakorolhatják vallásukat, lelkészt választhatnak, istentiszteletet tarthatnak, templomot építhetnek, gyülekezetté szervezkedhetnek. A templomnak azonban udvarra, vagy kertek alá kell épülni és nem szabad sem tornyának, sem harangjának lenni.

El tudjuk képzelni, mit jelentett ez a rendelet templomuktól, istentiszteletüktől megfosztott őseinknek?! Mennyi örömöt a mérhetetlen szenvedés, micsoda felszabadulást az elnyomás, micsoda új életlehetőséget a hosszú haldoklás után?! Pünkösdi szél támadt, mely a Lélek kiáradását előkészíti, hogy Az mindent újjáteremtsen.

Őseink, akik az elnyomatás idején Dömölkre jártak, majd az utolsó, 1781. évben Gergelyihez tartoztak (a marcalgergelyi evangélikus egyház keresztelési anyakönyve szerint 1781-ben 18 hőgyészi és 20 gencsi gyermek kereszteltetett itt), Isten Lelkének vezetése mellett hamarosan önálló gyülekezet szervezéséhez fogtak. Az előbb különálló, még az elnyomatás előtt külön lelkészt, tanítót, templomot, iskolát fenntartó gyülekezetek összefogtak: Hőgyész, Gencs és Szergény Hőgyész központtal egy gyülekezetté lettek.

A három, most már eggyé lett gyülekezet Szita Pétert választotta lelkészének, aki az újraéledt gyülekezetnek első lelkésze lett. Lelkészlak hiányában a megválasztott lelkésznek Vári János ad lakást 8 fo-

rintért. Szita Péter irányító és szervező munkája nyomán őseink 1783. okt. 25-én hivatalosan is gyülekezetté alakulnak. Ezen a napon nyittatnak meg az

A 150 éves templom.

anyakönyvek és történnek az első anyakönyvi bejegyzések. Istentisztelet helyéül, addig is, míg az új templom felépül, egy pajtát rendeznek be azon telek nyugati végén, amely most a Károlyi-család leszármazottainak birtoka. Természetes, hogy a szervezés mellett a templomépítés a gyülekezet legfőbb gondja.

A templomépítés ügyében már jóval korábban lépéseket tesznek őseink. Azonban nem könnyű ekkor templomot építeni. Az építéshez mindenekelőtt engedélyt kell kérni. Ki kell mutatni a hívek lélekszámát és teherbíró képességét. Míg ezek történnek, addig, hogy az építendő templom Szergényhez se legyen távol, őseink az alsó faluvégen 2 hold földet vesznek 1783. jún. 13-án Mesterházy Nagy Antal nejétől, Gömbös Marianna asszonyságtól 93 forintért. Mivel ez a terület kicsiny, másnap Döbrentei Mihály özvegyének tulajdonát képező szomszédos telekből 50 forintért megvesznek akkora darabot, amekkorát a megye által kiküldött bizottság e célra cövekkel kijelölt. Azt gondolná valaki, a telek megvan, most már könnyen lehet építeni. Azonban nem megy ez oly könnyen. Óriási akadályok támadnak, amiket sorra le kell győzni, míg magát a templom alapkövét el tudják végre helyezni.

Akadályok. „Az Úr előtt nincs akadály...!"

I. Sám. 14:7.

„Annakokáért mi is... félretéve minden akadályt... kitartással fussuk meg az előttünk levő küzdő tért. Nézvén a hitnek fejedelmére és bevégezőjére Jézusra..." Zsid. 12:1—2.

Milyen akadályokkal kell a templomépítő ősöknek szembenézni és kinek segítségével tudják azokat legyőzni?

Nem a nincstelenség akadályával, hogy nincs miből építeni. Olyan nagy a templom utáni vágy, hogy még az utolsóját is kész mindenki odaadni.

Nemis a számbeli kicsinység akadályával, hogy nem vagyunk elegen és ezért nem tudunk építeni. A

feljegyzések szerint a három községben 1500 evangélikus él ekkor.

Olyan akadályokkal kell szembenézni, amelyekről még álmodni sem mert senki. A megye által kiküldött bizottság a gyülekezet lélekszámának, az építkezésre kimutatott összegnek, a 3818 frt. 26 kr-nak számbavétele után — hogy az építés megkezdését megakadályozza, vagy legalább is halogassa, megvizsgálja, hogy az adózó polgárok lefizették-e az adójukat és nem vállalkoznak-e erejüket meghaladó terhek hordozására? Mikor erre őseink azt válaszolják: minden teher könnyű nekünk, csak templomot építhessünk, akkor újabb akadályt állítanak eléjük.

Azt mondja a bizottság: Elegen vagytok, az építésre elég tekintélyes összeget is felmutattok, az adótokkal is rendben vagytok, tehát építhettek templomot, szervezhettek gyülekezetet és fenntarthatjátok azt, azonban a kath. egyházhoz eddig fizetett adót még ezután is tovább kell fizetnetek, tehát kétfelé is kell egyházilag adóznotok! S milyen csodálatos, őseink nem kezdtek tanakodni, nem húzódoznak, hogy talán akkor mégse építsünk, hiszen egyféle egyházi adót is elég fizetni, nemhogy kettőt, hanem azt mondják: Ha másként nem lehet, vállaljuk azt is, két egyházhoz fizetünk, de mi magunknak templomot építünk! Merné-e az adózástól húzódozó mai nemzedék ezt mondani? Ne gondold, hogy most már azután végleg eltünt minden akadályt! Dehogy. Jött a másik.

A bizottság most azt mondja: Építhettek templomot, előbb azonban meg kell tudni, vajjon Magasi van-e olyan messze, hogy a ti gyülekezetetek az odacsatlakozásra törvényesen már nem kötelezhető? Fel kell tehát a Magassiig vezető országutat lépni! El tudod te képzelni, hogy tódult a faluvégre, a kijelölt templomhelyre a gyülekezet apraja-

nagyja? Mekkora izgalom tartotta fogva a híveket, amíg a katholikusokból és evangélikusokból álló gyalogjáró bizottság (tagjai kath. részről Horváth Mátyás és Illés Miklós, evang. részről Tompa János és Bíró Ferenc) a magasii utat fellépte? El tudod képzelni, micsoda öröm sugárzott az arcokon, mikor a visszaérkező bizottság kijelentette, hogy nagyobb a távolság, mint amennyit a törvény előír, tehát nem vagyunk kényszeríthetők Magasihoz csatlakozni, nekünk magunknak szabad önállósulni s templomot építeni!?

Látod, ilyen akadályokat kell a te 150 éves ősi templomod építőinek legyőzni!

Kinek a segítségével tudják az akadályokat legyőzni? Annak segítségével, Akiről az ige azt mondja, hogy Előtte nincs akadály! Az Úrával. Ők „a hitnek fejedelmére és bevégezőjére, Jézusra" néztek. Ezért győztek! Akadályokat legyőzve a kijelölt helyen most már hozzá tudnak a templomépítéshez kezdeni.

Alapkőletétel. — Templomszentelés.

„Ti magatok is mint élő kövek épüljetek fel lelki házzá..." I. Péter 2:5.

Isten mindig megsegíti azokat, akik rendíthetetlen tudnak bízni Őbenne. Őseinket is megsegítette. Hosszú előzmények után 1784. márc. 24-én elhelyezi végre gyülekezetünk a templom alapkövét. Ezen alapkőbe a templom déli részén egy latin nyelvű iratot tesznek, mely magyarul szószerint így hangzik:

„Az ágostai hitvallást követő hőgyészi gyülekezet az ő vasmegyei leánygyülekezeteivel: Magyargenccsel és Szergénnyel együtt az Atya, Fiú és Szent-

lélek Istennek nevében kívánja ezen imaházat szentelni, hálásan örökre tisztelve II. József császár és király kegyelmességét, mellyel 1783. október 26-án ezt a munkát kegyesen engedélyezte. Nevezetes esztendő volt ez, a hazai béke, gabona és bor oly bő termése folytán, hogy azelőtt csaknem sohasem volt bővebb termés. Ezen időben éltek és virágoztak itt a tekintetes és nemzetes főnemesek, Gömbös Lajos úr, Gömbös Ádám úr, Kisfaludi László úr, Tóth Bálint úr. A nemesek közül: Döbrentei István és József, Vári György, Vári János és Ferenc, Nagy György és többen. Az itt összejövő ezerötszáz lélek épített tisztelendő Szita Péter lelkész és Perlaki Gábor szuperintendens idejében. Ezen alap 1784. márc. 24-én tétetett le."

Az alapkő letétele után megindul az építkezés. Ki ahogy teheti, jön a templomot építeni. 1783. október 25-től a természetbeni szolgáltatások mellett megindítják a templomra és berendezésére a pénzbeli adakozást. Minden adományt sorra feljegyeznek, amit a hívek a községekből adnak. Feljegyzik azokat az adományokat is, amiket ülőhelyekre, karzatokra úgy Hőgyészen, mint Gencsen befizetnek. Ezen adakozások hosszú-hosszú évekig tartanak. Róluk minden évben a buzgó gondnokok számot adnak. (Mógor Péter, Tompa György, Berendi István stb.) Az első számadást Gömbös Lajos felügyelősége alatt már 1784. október 7-én megtartják, amikor is 1503 frt 40 kr. adományról számolnak el.

Az alapkő elhelyezés után 4 évig kellett a gyülekezetnek az építésen dolgozni, míg a templom felépült és felszenteltetett. Ezen idő alatt az istentiszteletet egy nagy pajtában tartják, amit Dukai Takách Mihály engedett át e célra a mai plébánia melletti telken. A templomszentelés ünnepén, amely anyakönyveink 1. kötetében található bejegyzés szerint ponto-

san 1787. okt. 9-én volt, jelen voltak: Főtisztelendő Hrabovszky Sámuel szuperintendens, nemesdömölki lelkész, Szita Péter hőgyészi, Illés Péter szentandrási, Döbrentei Lajos nagyszöllősi, Kövessy Pál nmagasii és Torkos Ádám vönöcki lelkészek. A templomszentelési ünnep felejthetetlen ünnepe volt a gyülekezetnek. Örömkönnyek csillogtak kicsinyek és nagyok szemében, hogy sok-sok akadályt legyőzve ilyen hatalmas templomot építhettek s benne vasárnaprólvasárnapra Igét hallgatva, Istent magasztaló éneket zengve és töredelmes lélekkel imádkozva Isten gyülekezetévé, szent néppé lehetnek.

A második háznak dicsősége.

„Nagyobb lészen a második háznak dicsősége az elsőnél, azt mondja a Seregek Ura és e helyen adok békességet..." Aggeus 2:9.

A felszentelt templom a gyülekezeti élet középpontja lett. Legszentebb részét, az oltárt 1788-ban szerzik be őseink Győrből 93 forintért. Az oltárra feszületet, 4 gyertyatartót, úrvacsorai edényekül 2 cinkannát 27 frt 42 kr-ért vesznek. Ugyanebből az időből való egy ezüst kehely. Az oltárkép 1858-ból való, Jankó Kálmán festette. Az oltárt 1865-ben Birkmayer János győri aranyozó újraaranyozta. A templom első orgonáját 1791-ben 161 frt-ért, a templom kisebbik, 3 q 2 font súlyú harangját 1796-ban 211 frt 29 kr-ért vásárolják. A régi, fából való keresztelő kútat 1858-ban cseréli fel a gyülekezet a mostani keresztelő kúttal, mely soproni homokkőből készült s az árát, 30 frt-t, Radó Ignác, Borsiczky Istvánné, özv. Szakonyi Istvánné és Gömbös Jánosné fedezik.

Isten gondoskodott arról, hogy a megépített új templom minden szükséglete meglegyen. De gondoskodott arról is, hogy belőle az Ő dicsősége pásztorok munkáján s a hívek hitén át kiáradjon, s így ennek a „második háznak a dicsősége az elsőnél nagyobb legyen". A szószékére a gyülekezetszervező Szita Péter után egy Zigán János, egy Beliczay Jónás személyében olyan embereket állított, kik igehirdetésükkel,

Lelkészlak.

szebbnél-szebb énekeikkel Istennek és Isten ezen házának dicsőségét hirdetik még akkor is, amikor ők maguk testben már régen az enyészeté lesznek.

Bár a templomépítésből a felszentelés után 3 évvel még 444 frt. 27 kr. adóssága van a gyülekezetnek, őseink mégis lelkészlak, iskola, tanítólak építéshez kezdenek.

Iskolát a gencsiek már 1783-ban akartak építeni. E célra Kisfaludy László egy belső jobbágytelket is

kijelölt. Ez a vágy azonban csak 1839-ben valósul meg. Mivel a gencsi iskolaépítés első terve megsemmisült, 1833-ban határozatot hoznak, hogy Gencsen egy „nevelő intézetet" létesítsenek. 1834-ben száraz esztendő volt és ekkor a Sárállás felső részét iskola helyéül fel is töltötték. 1835-ben 20 öl szélességben és 39 és fél öl hosszúságban Somogyi József szomszédságában a járási bizottság kijelöli az iskola he-

Imaház és egyik iskolaépület Magyargencsen.

lyét, amelyen fölül a „csőszök lakása" van. 1836-ban munkába veszik az építést, amit a kiszálló egyházmegyei elnökség is jóváhagy. Radó Ignác és Káldy György fáradhatatlan buzgólkodása után Böröndy János gondnoksága alatt kezdik és fejezik be az építkezést. Az iskolát 1839. november 10-én szenteli fel Beliczay Jónás esperes. Az iskola első tanítója Nagy János. A régi iskola helyett 1927-ben épít a gyülekezet

új iskolaépületeket 2 tanteremmel, imaházzal és 2 tanítólakással, melyeknek építéséhez a hívek nagy tehervállalása mellett az állam külön államsegéllyel járult hozzá.

Kemeneshőgyészen a mai iskolaépület a tanítólakással 1872-ben épült. Ugyanebből az időből való a mai lelkészlak is.

Hosszú időn át torony nélkül állt a templom.

Iskola és tanítólak Kemeneshőgyészen.

1906-ban közadakozásból tornyot építenek őseink 10.731.74 P költséggel. A toronyszentelést 1906. aug. 20-án végzi Gyurátz Ferenc püspök. Ugyanezen évben készül a toronyóra, valamint 1786.63 K összegért a mostani orgona.

A templom harangjai közül a kisebbikről már említést tettem. A nagyobbik 6 q súlyú harang, mely 1872-ből való, a világháború idején a haza védelmére

ajánltatik fel, helyette 1923-ban a gyülekezet többeknek, különösen özv. Böröndy L.-nénak buzgólkodására egy 4 q súlyú nagy harangot szerez be.

Magyargencsen híveink Káldy György buzgólkodására már 1845-ben külön negyedfél mázsás harangot vesznek Sopronban. 1845. november 1-én hozzák haza és november 2-án faharanglábra helyezve felavatják. A Magyargencsen levő 2 kis harang továbbra is közös marad a róm. katholikusokkal. 1846-ban a harangláb koronafáját 4 frt-ért újracsinálják. Szomorú a két kis közös harangnak a további története. Egykorú feljegyzések már 1696-ban említést tesznek róla. Úgy szerepel, mint a község két harangja. Hering esperes-lelkész feljegyzése szerint később toronyféle kőállványt készítenek e két harang számára. Amikor a katholikusok a templomuk elé tornyot építenek pár év mulva, e két községi harang állványát ledöntik s jellemző, ezt éppen Nagypéntek ünnepén teszik. Amikor a helyszínen akar a dolgok állásáról meggyőződni s a harangok után kérdezősködik, feleletül azt kapja, hogy „a harangok több napig a szabad ég alatt állván, most a kath. templomba zárva vannak" az evangélikusok nagy megbotránkozására. A többség jogán a nagyobbat hiába kérik, a kisebbet a kath. hívektől hiába akarják megvenni. Községi gyűlést ez ügyben nem tartanak. Az evangélikusok később tudták meg, hogy a két közös harangot a katholikusok beolvasztatták, két nagyobb harangot öntettek, de megengedik az evangélikusoknak, hogy halottjaikra 20—20 kr-ért ezen nagyobbra öntött, mostmár katholikus harangokkal harangoztathatnak. Ezt azonban minden esetben kérni kell a katholikusoktól. Szomorú, hogy egy evangélikus többségű községben a békesség esztendeiben büntetlenül ilyen eset is előfordulhatott!

Az élők sorából eltávozottak pihenőhelye, a te-

metö 1820-ban szenteltetett fel Hőgyészen, 1832-ben Gencsen. Az azelőtti régi temető Hőgyészen a Pápa felé vezető út mellett volt néhány odaépült ház között.

A gyülekezet életének ismertetése közben nem mehetünk tovább anélkül, hogy meg ne emlékezzünk híveink áldozatkészsége mellett azokról a hitbuzgó, melegszívű pártfogókról, akik tekintélyükkel, anyagi támogatásukkal a gyülekezet fejlődését lehetővé tették és elősegítették. Ilyenek voltak a fiatalon elhalt Hajas Tamás, a Gömbös és Radó család tagjai, akiknél a gyülekezeti tagok mindenkor segítséget és védelmet kaptak. Radó Ignác egyházmegyei és kerületi felügyelő „világító oszlop", magas műveltségű, hitbuzgó, bölcstanácsú ember, akit, mint lelkes vezért örömmel követ a gyülekezet. Testvére, jákfai Gömbös Jánosné szül. Radó Karolina úri lakásának kertjében egy kis imaházat rendeztetett be, ahol naponta, míg járni nem tudott, istentiszteletet tartott. Jó lelkének szép megnyilatkozása volt az általa létesített több alapítvány, ami azonban a világháború utáni időben elértéktelenedett. Radó Dénes életének sok drága napját szentelte az egyháznak, úgyszintén Radó Zoltán is, akit azonban az Isten hamar visszahívott Magához. Meg kell emlékeznünk Strokkay Amália, Bárdossy József, Tompa Józsefről, akik a gyülekezet jóltevői között szerepelnek. (Ez utóbbi templomunk csillárjait adta.) Különösen meg kell emlékeznünk Radó Gyuláról, aki hosszú időn át volt gyülekezetünk és egyházmegyénk felügyelője és méltó utóda a nagynevű szentmártoni Radó elődöknek, hasonlóképpen Radó Elemérről, akire oly sok szegény hittestvérünk gondol hálás szeretettel a szeretetért s akinek az emlékét örököse, szentmártoni Radó Kálmán által létesített 1000 pengős alapítvány is őrzi. Gyülekezetünk hálás

lehet Istennek, hogy őket magáénak vallhatja. Az ő pártfogásuk tette lehetővé, hogy a gyülekezet élete a lendületes fejlődés útján emelkedett felfelé.

Hosszú sorát kellene ideírnom azoknak a hitbuzgó híveknek, akik a jó példát látva alapítványok létesítésével és adakozással láthatatlan betűkkel írták be nevüket a gyülekezet történetébe. Csak az alapítványok nevét említem meg:

Közös gyülekezeti alapítványok: Gömbös—Radó, Káldy—Strokkai, Véssey Sándor, Beliczay Jónás, Ref. jub. alap, Harang-alap, Harangakció, Nagy Lajos emléke, Radó Kálmán által létesített „Radó Elemér"-alapítvány.

Kemeneshőgyészi gyülekezet alapítványai: Varga János, Németh Miklós, Gömbös Jánosné, Kiss Lajosné, Holbok hagyaték, Mátis Gyula, Nagy Lajos, Döbrönte Sándor, Tompa József, Nagy Lajos-emléke alapítvány.

Magyargencsi gyülekezet alapítványa: Radó Zoltán és nővére Radó Mariska, Szücs Istvánné, Károlyi Pál, Luther önf. alap, Harang-alap, Holbok Ferenc, Templom-alap, Luther-alap, Torony-alap, Káldy-templomhely (természetben), Háry Lajos-alap.

Sajnos, ezeknek az alapítványoknak legnagyobb része a világháború és az azt követő válságos időkben értékét vesztette.

Az alapítványok után említsem-e az adakozóknak azt a díszes sorát, amely a templomépítés első kapavágásától kezdve a templomrenoválás befejeztéig évről-évre felvonul, hogy adományát pénzben vagy természetbeni szolgálmányban, díszes oltárterítőben, vagy templomi gyertyákban, harangokra stb. való gyüjtésben, vagy oltárkép vételben, oltárkerítés készíttetésében, vagy hősök emlékművének létesítéséért hozott áldozatában itt is, ott is az Isten ügyének oltárára helyezze! Egymást követő nemzedékek életé-

ben gazdagok és szegények egymás után jönnek, hogy az adakozás keresztyén kötelességének eleget tegyenek. Megállnak az áldozatkészség oltára előtt, reáhelyezik azt, amit szívük diktál s azután tovább mennek, hogy az áldozatkész, egyházszerető lelkek sorában eltünjenek. A nevük azonban nem felejtődik el ... Isten keze által írt Életkönyv mellett őrzi a gyülekezet sárguló lapú Aranykönyve évről-évre, nemzedékről-nemzedékre!

Híveinknek az áldozatkészsége, egyesületeinknek munkája tette lehetővé az utóbbi években, hogy gyülekezetünkben az építő munkát eredménnyel folytathattuk, Magyargencsen az egyházi épületeket nagyobb költséggel tatarozhattuk, mindkét helyen harmóniumot vehettünk, templomunk környékét rendezhettük, eléje díszes kaput, kerítést készíttethettünk s így azt utcafrontba kihozhattuk s a jubileum évében magát a templomot megrenoválhattuk. Erről más helyen részletesen szólunk.

Híveink buzgóságát látjuk abban is, hogy szép szokásként évről-évre több száz pengő értékben Bibliával, énekeskönyvvel és imádságos könyvvel ajándékozhatjuk meg konfirmandus gyermekeinket, hogy útravalójuk legyen a nagy életútra. Ezeknek összegét a hozzátartozók, szülők, keresztszülők, rokonok adják össze, de melegszívű pártfogók, özv. Szücs Istvánné és özv. Németh Imréné úrnők is meghozzák áldozatukat évről-évre e célra.

A gyülekezet fenntartásáról gondoskodtak híveink alapítványok létesítése, adakozás mellett azáltal is, hogy mindkét helyen magtárt létesítettek, amely ma már tekintélyes értéket képvisel.

Adja a Kegyelemnek Ura, hogy minél többen legyenek olyan buzgó hívek, akik nemcsak arra helyeznek súlyt, hogy az egyház által évenként kért adót

pontosan befizetik, hanem Isten iránti hálából, az egyház iránti szeretetből alapítványukkal, adományukkal örökítik meg nevüket a gyülekezet történetében Isten dicsőségére!

A gyülekezet munkásai.

„Becsüljétek meg azokat, akik fáradoznak közöttetek és elöljáróitok az Úrban..." I. Thess. 5:12.

A külső fejlődés mellett nem feledkezhetünk meg a gyülekezet belső, lelki fejlődéséről Nem pedig azért, mert egy gyülekezet külsőleg csak akkor fejlődhet, ha benne lelki fejlődés van. Ez annak elvitathatatlan feltétele. Nem feledkezhetünk meg azokról az emberekről, akik Szentmihályfalvai Jánossal az élen itt fáradoztak hosszú századokon át, hogy a lelkek mezején ugart törjenek, magot vessenek, Isten csűrei számára kalászt arassanak. Igehirdető lelkipásztorok, gyülekezetre vigyázó felügyelők, iskolákban dolgozó tanítók voltak azok, akiket Isten elhívott, eszközként felhasznált, hogy általuk munkálja a gyülekezet felvirágzását, emberek között terjessze az Ő országát.

A gyülekezetben munkálkodtak:

I. Lelkészek.

A megalakulástól, melynek pontos idejét nem tudjuk, külön lelkésze van Hőgyésznek és külön Gencsnek a templomfoglalások idejéig, 1732. január 28—30-ig. Nevüket az első évtizedekből nem ismerjük.Legelőször a büki zsinaton 1646. augusztus 13-án találkozunk velük.

1646. aug. 13-án tartott büki zsinaton jelenvan Szentmihályfalvai János hőgyészi lelkész. A jelenlevő gencsi lelkész nevét nem ismerjük.

1647-től: Hőgyészen Fodor János a lelkész, aki a Concordia könyvet ez év nov. 12-én aláírja.

Gencsen Homoky János a lelkész, aki a Concordia könyvet 1649. jún. 16-án írja alá.

1695-től 1710-ig Hőgyészen Jeszenszky Pál a lelkész.

1695-től 1698-ig Gencsen Rajki János a lelkész, aki Magasiba megy. Utána

1698—1710-ig Gencsen Miskei János a gyülekezet lelkésze.

1710-től Gencsen Cseh György, aki Magasiba megy.

1725-ben Hőgyészen Bokányi József,

1726—1732-ig Hőgyészen Lucze János, akit Nagyszőllősről hívtak. 1732. januárjában a templomfoglaláskor elüzték a templomfoglalók.

1725—1732-ig Gencsen Holéczy Ádám a lelkész, aki a lelkészlakból előzve az odahelyezett kath. lelkész szívességéből az iskolában húzta meg magát s ott is halt meg.

1732. januárjától augusztusig Hőgyészen Csurgó György a lelkész, ki miután nem tudja az istentiszteletet visszaállítani, Mesteribe vonul vissza.

1732—1783. okt. 25-ig nincs lelkésze gyülekezetünknek sem Hőgyészen, sem Gencsen. Hiveink Dömölkre és Gergelyibe járnak.

A Türelmi Rendelet után újraalakult hőgyészi és gencsi gyülekezetünknek egy közös lelkésze van Hőgyész székhellyel.

1783. okt. 25.—1798-ig Szita Péter a lelkész. Az ő idejében építik a templomot.

1798—1809-ig Zigán János a lelkész, aki szép énekeket írt.

1809—1845-ig működik Bellicz Jónás, aki később nemességet nyervén a Beliczay nevet vette fel. Ének-

költő volt. Külön halotti énekeskönyve ma is ismert híveink előtt. Szebbnél-szebb énekei Dunántúli Énekeskönyvünket gazdagítják. Mellette segédlelkészkedik 1830-tól Kis János, majd ennek Szemerébe költözése után egy másik Kis János, 1841-től pedig Héring János. Beliczay idejében építik a gencsi iskolát.

1845—1888-ig Héring János a lelkész, aki 1851-ig mint helyetteslelkész működik. Az ő idejében építik Hőgyészen a lelkészlakot és iskolaépületet. Segédlelkészei: Berta Dávid, Szili Lénárd, Király Mátyás.

1889—1891-ig Varga Pál a helyettes-lelkész.

1891—1910-ig Nagy Lajos a lelkész. Az ő idejében építik a templomtornyot.

1911—1918-ig Mészáros István a lelkész, segédlelkész Jónás Lajos.

1919—1934-ig Weiss F. Vilmos, akinek lelkészkedése alatt szerzik be a harangokat és építik fel a magyargencsi gyülekezeti épületeket.

1935-től Lukács István a gyülekezet lelkésze.

II. Felügyelők.

A gyülekezet felügyelői az itteni földesurak soraiból kerültek ki. Kisfaludy—Radó—Gömbös családok tagjai, mint a gyülekezet buzgó pártfogói, voltak a gyülekezet felügyelői.

1783-tól Gömbös Lajos, majd Gömbös Ádám, utána Kisfaludy László.

1802-től Kisfaludy György.
1810—1829-ig Gömbös Pál.
1829—1841-ig Gömbös János.
1843—1846-ig Szentmártoni Radó Ignác.
1847—1848-ig Kisfaludy Kristóf.
1849—1866-ig Tóth Antal.
1867—1874-ig Károlyi Pál.

1875—1882-ig Borsiczky István.
1883—1890-ig Kluge Soma.
1890—1894-ig Kisfaludy Béla.
1894—1924-ig Szentmártoni dr. Radó Gyula.
1904-től szentmártoni Radó Elemér a gyülekezet II. felügyelője.
1924—1931-ig a felügyelő nagyalásonyi Barcza Zoltán.
1931—1934-ig a tb. felügyelő szentmártoni Radó Elemér, kinek halála évfordulójára minden év nov. 10-én d. u. fél 4 órakor félóráig szólnak a gyülekezet harangjai.
1934-től Berzsenyi J. Miklós a gyülekezet felügyelője.

III. Tanítók.

Kemeneshőgyészen. I. sorsz. álláson:
1708-ban hívják meg Gencsről az ott tanítóskodó Szivágyi Istvánt.
1710-ben mellette Luthár István a segédtanító.
Az utánuk következő tanítókat nem ismerjük egy jó évszázadig.
A Türelmi Rendelet utáni időből az első ismert tanító 1815-ben Csákváry József.
1816-tól Torkos István, aki több, mint 30 éven át tanít Hőgyészen.
1860—1891-ig Bándy Endre a tanító,
1892—1893-ig Nits István mint helyettes,
1893—1934-ig mint megválasztott tanító működik.
1934—1935-ben Mód Aladár és Ambrus Gyula a helyettes tanítók.
1935—1937-ig Böröczki Vilmos, akit Győrbe hívnak meg, 1938-tól pedig Takács János a gyülekezet tanítója.

II. sorsz. álláson: Szente Gyula, Szabó Antal, Szekér József, Varga Dezső, Pálmai Ödön, Joó István, Gerhardt Gusztáv, Wéber Gyula, Tóth Aladár, Böröczki Mihály, Jakab István, Ormosi Alfréd, Erdély Zoltán, Feiler Jenő, Mészáros József s 1929-től Unger Józsefné sz. Kápli Mária.

Magyargencsen. I. sorsz. álláson:

1708-ig Szivágyi István, aki Hőgyészbe megy át.

1710-ben Rusa Mihály. Utána ismeretlenek a gyülekezet tanítói.

A Türelmi Rendelet után jó fél évszázad telik el, míg a gyülekezet iskolát építhet 1839-ben és tanítót választhat.

1840—1872-ig Nagy János az első tanító a megépült iskolában.

1872—1886-ig Mártonyi Márton.

1886—1924-ig Szabó Antal.

1924—1928-ig Nagy László.

1928-tól pedig Asbóth László a gyülekezet kántortanítója.

II. sorsz. álláson: Berecz Imre 1870—72, Varju Márton 1880—81, Moór Károly 1881—84, Somogyi Lajos 1885—87, Tóth István 1887—89, Horváth János 1889—92, Adorján Ferenc 1892—93, Asbóth József 1893—95, Vavra János 1895—97, Schuleri Adél 1897—98, Horváth János 1898—1905, Nagy Jenő 1095—1925, Németh Sándor 1925—28, Király Ilona (ki előbb reverzálist adott s azután kitért) 1928—29, s 1929-től Unger József.

Neveket soroltunk fel. Lássuk meg a nevek és viselőik mögött azt a lelket, amellyel Isten gyülekezetében hosszabb, vagy rövidebb ideig, valamikor régen, vagy a közelmultban kisebb, vagy nagyobb eredménnyel dolgoztak, vagy talán most dolgoznak. Akik közülük már pihenőre tértek, azokat jutalmazza meg

az Ő jutalmával, akik még ebben a földi életben vannak s munkálkodnak, azokat Szent Lelkével erősítse meg a munkásokat küldő Isten. Mi pedig Őneki köszönjük meg, hogy a mieink voltak, gyülekezetünk építésén egymást felváltva századokon át fáradoztak.

A 150 éves út vándorserege.

„Taníts minket úgy számlálni napjainkat, hogy bölcs szívhez jussunk." 90. Zsolt. 12.

Kik voltak azok, akik között a gyülekezet munkásai fáradoztak? Erre a kérdésre lelki szemeink elé elevenedik egymást követő nemzedékeknek a serege: a 150 éves templomnak láthatatlan nagy gyülekezete. Egymást felváltva rójják végig a 150 éves út szakaszait. Mindegyik nemzedék átvonul a templomon, elcsendesedik a padjaiban letelepedve, megerősödik az oltárának zsámolyára roskadva. Mindegyik ajakán felhangzik. a szomjas lélek sóhajtása: Mint a szép híves patakra ...; a bűnei miatt kétségbeesett ember rimánkodása: Előtted állok drága Jézusom ... épúgy, mint a bűnbocsánatot nyert szív háladala: Mily nagy az Úr kegyelmessége ... vagy a vihartépett kebel elpihentető éneke: Szegény fejem hová hajtnálak ... Mindegyik letöröl a szeméből egy könnyet, ég felé vet egy Istenbe fogódzó biztos tekintetet, miközben megacélosodik a hite s óriásivá nő az ereje, mikor rázendít a himnuszára: Erős vár a mi Istenünk! ... Nem lehet névleg összeszámlálni, nem lehet egyszerre mégcsak áttekinteni sem őket. Egymás után jönnek. Hosszú soruknak eleje már rég pihenni tér, fáradtan sírba dől, mire valahol távol ellenkező irányból kibontakozik a jövendő ködéből a fiatalok serege. 150 év útján

jönnek s mint Isten népe, a templom köré sereglenek. Idevezet, innét visz útjuk tovább. Lelki otthonuk a templom, közös édesanyjuk az Egyház, Akinek keze által vezeti, viharok idején oltalmazza, Igéjével, szentségeivel naponként táplálja, élteti az Isten.

Álljunk meg ez előtt a láthatatlan nagy gyülekezet előtt egy pillanatra. Nézzük a 150 évnek útján vándorló sereget, amint jön és továbbmegy a statisztikai számok megvilágításában.

1873. okt. 25-től, a gyülekezet újraalakulásától összeállítottam egy kis statisztikát anyakönyveink alapján. Ime:

Született, illetőleg kereszteltetett:

	Gyermek				Gyermek
1800-ig	1105	16	évre	elosztva, évi	69
1800—1820-ig	1493	20	„	„	75
1820—1840-ig	1720	20	„	„	86
1840—1860-ig	1677	20	„	„	84
1860—1880-ig	1687	20	„	„	84
1880—1900-ig	1598	20	„	„	80
1900—1910-ig	651	10	„	„	65
1910—1920-ig	460	10	„	„	46
1920—1930-ig	514	10	„	„	51
1930—1938-ig	297	9	„	„	30
1783 X. 25—1938-ig	11.202	155	„	„	75

Gyermekáldásban a legnagyobb szaporulat az 1820—40-es években volt. A 155 év alatt a legtöbb gyermek (112) 1853-ban született, legkevesebb pedig (17) 1936-ban. A születéseknek ez a statisztikája nagy figyelmeztetés a mai nemzedéknek: ne hagyd pusztulni a gyülekezetedet! 1900 óta az évi átlagos szám folyton fogy, az utolsó évtizedben egyenesen alázuhan a születések száma. Hova fog ez vezetni? Kit fog Isten felelőssé tenni és vádolni? Bizonyos, hogy azokat, akik nem akarják Isten legnagyobb áldását, a gyerme-

ket elfogadni s vele a gyülekezetet, nemzetet, családot erősíteni és gazdagítani.

Eskettetett:

	Pár				Pár
1783. X. 25—1800-ig	231	16	évre	elosztva, évi	14
1800—1820-ig	264	20	„	„	13
1820—1840-ig	325	20	„	„	16
1840—1860-ig	358	20	„	„	18
1860—1880-ig	354	20	„	„	18
1880—1900-ig	365	20	„	„	18
1900—1910-ig	149	10	„	„	15
1910—1920-ig	139	10	„	„	14
1920—1930-ig	158	10	„	„	16
1930—1938-ig	126	9	„	„	14
1783. X. 25—1938-ig	2469	155	„	„	16

Eltemettetett:

	Személy				Temetés
1783. X. 25—1800-ig	831	16	évre	elosztva, évi	52
1800—1820-ig	1321	20	„	„	66
1820—1840-ig	1383	20	„	„	69
1840—1860-ig	1277	20	„	„	64
1860—1880-ig	1277	20	„	„	58
1880—1900-ig	1088	20	„	„	54
1900—1910-ig	391	10	„	„	39
1910—1920-ig	328	10	„	„	33
1920—1930-ig	295	10	„	„	30
1930—1938-ig	211	9	„	„	23
1783. X. 25—1938-ig	3277	155	„	„	53

A halandóság épúgy, mint a szaporulat az 1820—40-es években volt a legnagyobb. 155 év alatt a temetések száma a legnagyobb (193) 1832-ben, a legkisebb (17) 1932-ben volt. Gyülekezetünk híveit többször meglátogatta Isten járványos betegséggel, melyben sokan elpusztultak. Ilyen járványos év volt az 1832-ik év, melyben 193 temetés volt. Az évi átlagnak négyszeresére is felment a temetések száma. Volt olyan nap, mikor nyolc halottat temettek. Nem volt

ritka az, hogy 4—5 temetés volt egy nap. Ekkor a kolera pusztított. Ugyancsak ilyen járványos évek voltak még az 1819-es, mikor 117-en haltak meg, az 1849-es, mikor 110, az 1873-as év, mikor 141 halott volt.

A gyülekezet lélekszáma 1695-ben 669, 1783-ban, a templomépítés kezdetekor 1500 (Szergénnyel együtt), 1911-ben (már Szergény nélkül) 1924, 1930-ban 1812 lélek.

Ez a számok halmazából álló statisztika megszólal előtted, aki nézed és emlékeztet. Rágondolsz arra, hogy akikről ezek a számok beszélnek. Azok között volt a te apád, nagyapád s azoknak ősei. Míg emlékezel, szomorúan állapítod meg, hogyan elmultak! Valamikor itt éltek, ma te vagy itt helyettük. Majd te is el fogsz menni s utánad mások fognak jönni. Bizony elmúlik minden. Elmulnak a napjaink. Azután kérdez is ez a statisztika: gondoltál-e arra, hogy családfádból hány élethajtás fog kinőni? Felelősséget érzel-e azért, hogy ez a drága mult meg ne szakadjon, hanem jövendőben folytatásra találjon? Ha 150 év mulva eszébe jut valakinek statisztikát csinálni a mostani jubileumi évtől, hogy fog ez a statisztika kinézni? Ki fogja-e mutatni, hogy évenként átlag 75-en születtek a gyülekezet gyarapítására? Ott fogja-e köztük az utódaidat találni és milyen számban? Tovább kérdez: meglátod-e, amiről a statisztika számai nem beszélnek, hogy ez a 150 éves gyülekezet milyen munkatere volt az Istennek? Hogy dolgozott benne az Isten Lelke? Meglátod-e: azért tudott 150 évig fennmaradni, virágzó gyülekezetté válni, mert rábízta magát Isten vezetésére és engedelmes volt az Isten előtt, Isten Igéjét és szentségeit nem vetette meg, hanem ezekből élt. Meglátod-e: ez ma is, ez a jövendőben is az élet egyetlen feltétele és lehető-

sége. Ennek a statisztikának a tanítása váltson ki a lelkünkből egy halk, de őszinte sóhajtást: „Taníts meg minket úgy számlálni napjainkat, hogy bölcs szívhez jussunk!" Ezzel a sóhajtással az elpihent ősökre áldást mondunk, amit gyülekezetünk multjában örökségként adtak, hálásan megköszönjük, a jövendőre pedig igéretet teszünk, hogy amit drága, vérrel, verejtékkel, hittel szerzett örökségként kaptunk, azt megnövelve fogjuk az utódoknak átadni.

150 év határkövénél.

„Mindeddig megsegített minket az Úr!" I. Sámuel 7:12.

Sámuel ajakáról hangzott valamikor ez a vallomás, amikor Isten csodálatos segítségét megtapasztalta. Ez a vallomás fakad fel a mi lelkünkből is most, amikor gyülekezetünk történetén végigtekintve Isten vezetését, nemzedékről-nemzedékre végzett munkáját látjuk. A keresztyén ember mindig látja Isten munkáját és érzi nap-nap után a segítségét. De különösen látja és érzi ezt egy-egy jubileumi határkőnél. Minket is ilyen jubileumi határkőhöz segített az Isten, ahol visszatekintve a multba, különösen is látjuk az Ő segítségét és érezzük édesatyai vezetését.

Mielőtt jubileumi ünnepélyünkről szólnék, néhány szót szólok a jubiláló templomról és annak renoválásáról.

A jubiláló templom.

A templom a gyülekezet életének a középpontja. Amilyen fontos szerepe van az emberi szervezetben a szívnek, olyan fontos szerepe van a gyülekezet éle-

tében a templomnak. Ahogyan nem élhet az ember szív nélkül, úgy nem élhet templom nélkül sem.

A templom a gyülekezet szíve. Amikor ezt mondom, rágondolok mindarra a mérhetetlen áldásra, amit egy szív adni tud: az édesanyánk, a hitvesünk, a gyermekünk jó szívének áldásaira s mindezt gondolatban felnagyítom és azt mondom: ilyen mérhetetlen áldások özönét árasztja rád gyülekezetednek előtted megnyíló szíve, ez a templom. Százötven éven át óh, hány fáradt lélek tért be ide megpihenni, bűnbocsánatért könyörögni, az életharcra erőt meríteni, lelki éhséget és szomjúságot az Ige mennyei eledelével és soha ki nem apadó forrásvizével csillapítani! 150 éven át hány ember lépett be e templom megszentelt kapuin s vonult át e templomon áldások özönével megrakodva és háladalt énekelve! Sok százan és ezren, amint egymásnak adták a kilincset, hányan térdeltek le ez elé a régi oltár elé lehajtott fejjel, imádságra kulcsolt kézzel, hogy a terített asztalról a kegyelem eledelét elvegyék, hányan ültek be a régi padokba, hogy elsírják bánatukat, imádságban Isten elé vigyék panaszukat, vagy hálájukat! Hányan érezték, hogy nem is kopott padokban ülnek, vagy oltár előtt térdelnek, hanem összetört lélekkel a golgotai kereszt tövénél pihennek, ahonnan alácsurog a bűn szennyét lemosó drága vér az ő bűnös lelkükre és tisztára mossa azt. Hányan, de hányan érezték éppen a kereszt előtt roskadozva, hogy itt az Isten szíve dobog feléjük, édesatyai szív nyílik meg előttük és annak minden áldása ráhull az ő életükre és kimondhatatlanul gazdaggá teszi azt. Hányan, de hányan érezték: az Isten jön felénk, Isten szól hozzánk, Istennel van találkozásunk!

Csoda, hogy atyáink nem tudtak nélküle élni? Csoda, hogy amikor a régi templomaikat 1732 január

28—30-án úgy Hőgyészen, mint Gencsen erőszakkal elvették, a templomnélküliség borzasztó állapotában fél évszázadon át a templom utáni vágy emésztette őket? Csoda, hogy amikor a Türelmi Rendelet megjelent, nem tudtak addig nyugodni, amíg ennek a templomnak az építését el nem tudták kezdeni? S az egymásután feltornyosuló akadályokat, mint amilyen a saját egyházi adózásuk mellett a kath. egyházhoz való s kilenc évig tartó adózás, vagy hogy nem kisebb-e a távolság, mint amennyit a törvény a Magasihoz való csatlakozáshoz megkíván, egy gyalogjáró küldöttség által történt magasi-i útfellépés stb. le nem tudták győzni? Csoda-e, hogy a felszentelés után 150 éven át egymást követő nemzedékek számára ez a templom olyan lelki otthonná lett, amilyenre másutt sehol nem találhattak? Hisz ez az ő templomuk volt! És csoda-e, hogy most, amikor ez a nemzedék a templomszentelés 150 éves határkövéhez ért, olyan magától értetődő feladatnak látta ennek a lelki otthonnak, amelyben néhány dolgot kivéve 150 éves volt minden, ilyen mérvű renoválását?

Bizony nem csoda! Azon a kötelezettségen túl, amit a templomnak saját életükben való jelentősége folytán éreztünk és érzünk, kötelezett erre egyrészt az Isten iránti hála a multért, másrészt a felelősség a jövendőért. Ez a kötelezettség-érzés ránehezedett nemcsak a gyülekezet vezetőségének, hanem a gyülekezet minden tagjának a lelkére. Ez adott mindnyájunknak olyan indítást, hogy amikor a mult ősszel a reformáció ünnepén a renoválás érdekében az első lépést egy felhívás kibocsátásával megtettük s rá egy hétre november 7-én e tárgyban közgyűlést tartottunk, az egész gyülekezet egy emberként felelte: öreg templomunkat megrenováljuk s a renoválás költségeit vállaljuk!

Felhívás a templomrenoválásra.

A renoválás érdekében híveinkhez az alábbi felhívást intéztük:

„Kedves Hittestvérem!

A kemeneshőgyész-magyargencsi gyülekezetünk templomszentelési jubileum előtt áll. Jövőre lesz 150 éve annak, hogy hitbuzgó őseink templomunkat verejtékes munkával, nagy áldozatkészséggel megépítették és felszentelték.

Ez a jubileum az élet rohanó útján minden egyháztagot, téged is megállít és mindenek előtt hálára indít. Hálára indít azért az egyszerű, régi nagy templomért, melyben elődeiddel, családtagjaiddal megkeresztelkedtél, konfirmálkodtál, élettársaddal megesküdtél, melyben gyermekeid keresztelkednek, konfirmálkodnak és esküdnek majd, melyben vasárnaponként Isten vár most is egész háznépeddel az Ő áldásaival. Hálára indít a templomépítő ősökért, akikhez a vérség szálai fűznek, az ő áldozatkészségükért, melylyel néked templomot építettek. Hálára indít Isten kegyelméért, mely őrködött e templom és annak lakói felett. Mérd fel gondolatban e templomból elődeidre, reád és utódaidra kiáradó áldásokat és légy hálás értük!

Ez a jubileum nemcsak hálára indít a multért, hanem felelőssé is tesz a jövendőért téged! Megláttatja veled mit kaptál a templomban az elődöktől, de számon is kéri tőled, mit adsz át e templomban az utódoknak? Megmutatja, hogyan hagyta rád ezt a templomot az elmult 150 esztendő, de meg is kérdezi, hogyan hagyod te ezt a templomot újabb 150 esztendőre?

Ha erre a lelkiismeretrázó számonkérésre gon-

dolsz, rá kell eszmélned arra, ami sok egyháztag lelkében forró óhajtásként él már évek óta, hogy a jubileumra a legszükségesebb javításokat el kell végeztetni templomunkon!

Melyek ezek a javítások? — kérdezed. Nézd, földes a padok alja. — Le kell padlóztatni. — Rosszak a padok. — Új padokat kell a földszintre készíttetni. A lenti jó padokból a karzatbelieket kell kijavíttatni. — Hatalmas oszlopokat újakkal kell kicserélni. — Rossz a mennyezete, ezt is tartóssá kell tenni. — Lépcsőfeljárók veszélyesek. Ki kell őket cserélni stb. Egyszóval templomunk belsején a legszükségesebb javításokat el kell végezni! Ez lesz a legszebb kifejezése annak, hogy hálát érzünk Isten és őseink iránt az elmult 150 esztendőért és hogy felelősséget érzünk utódainkkal szemben az elkövetkező 150 esztendőért!

Ha érzed ezt a hálát és felelősséget, akkor tervünket nemcsak helyesled, annak megvalósítását akarod, hanem adományoddal támogatod is!

Mekkora adományról van szó? — kérdezed. A szívből jövő adomány nagyságát sohasem lehet megszabni. De ha mégis számítani akarunk, úgy látjuk, ha mindenki megajánlaná csak egy évi egyházi adójának a pénzrészét, akkor összejönne a renoválás költsége.

Azt mondod, rossz esztendő volt, nincs pénz erre! Tekints csak önmagadba, s vedd számon, mi mindenre van pénz nálad! És mennyi van csak a szórakozásaidra! Sok hívőnktől nem kérnénk többet 150 évre szóló befektetésként, csak amit egy napi szórakozására kiad néha! Az életben mennyiszer ad sok dologra az ember! Mikor a templomodra életedben egyszer kérnek jubileum alkalmával, csak tudsz rá adni?! Különben is ide elsősorban nem is pénz, hanem szív kell! Szív, amely hálát érez a múltért és felelősséget érez a jövőért!

Ha ez az érző szív megvan benned, úgy szívesen fogsz megajánlást tenni. Lelki édesanyád, egyházad kér. Nem alamizsnát, hanem szívből jövő adományt. Nem is kér, hanem alkalmat ad neked arra, hogy apáid templomának, a te templomodnak, gyermekeid templomának megjavításához te is hozzájárulhass!

Isten, az apáid, a gyermekeid úgy fognak megáldani, vagy ellened vádat emelni, ahogyan a szívedet most meg fogod nyitni.

„Uram szeretem a Te házadban való lakozást és a Te dicsőséged hajlékának helyét." (26. Zsolt. 8. v.)

Az Egyházközség Elnöksége."

A renoválás története.

Gyülekezetünk minden családjának asztalára lehelyezett felhívásban rámutattunk arra, hogy ehhez a renováláshoz nem pénz kell elsősorban, hanem hálás szív. Mert hiába van valakinek pénze, ha az adakozáshoz szíve nincsen, nem fog adni, vagy kényszerből fog adni, de, ha valakit a szíve adakozásra indít, még ha nincs is miből adni, talán a szájától fogja meg a falatot, mégis fog adni. Mert a szíven keresztül nyílik meg mindig az ember pénztárcája. Ez a renoválás ennek mindennél beszédesebb igazolása.

1937. okt. 31-én kibocsátott fenti felhívásunkat nemcsak hőgyészi és gencsi híveinknek az asztalára helyeztük le, hanem kb. 130 helyre megküldöttük mindazoknak, akik gyülekezetünkből eltávoztak s a templomunk áldásaiban akár közvetlenül maguk, akár közvetve elődjeik által részesültek. 1937 nov. 7-én tartott közgyűlésünkön részletesen ismertettük híveink előtt azokat a javításokat, amiket feltétlenül el kell végeztetni, hogy templomunkat a jubileumra valamennyire rendbe tudjuk tenni. Múlhatatlanul szük-

ségessé vált a padok alatti földes terület lerakása, a földszinten új padok készítése, a lenti jó padokból a karzatbeli padok javítása stb. Ezen gyűlés nemcsak azt tárgyalta, hogy mit kell renováltatni, hanem azt is, hogy a renováláshoz szükséges pénzt, akkori számításunk szerint kb. 6000 pengőt, hogyan tudja a gyülekezet előteremteni? Három mód kínálkozott a szükséges összeg megszerzésére: 1. Mult évi egyházi adó pénzrészének külön e célra leendő befizetése, amit ezen gyűlés egyhangúlag kimondott, 2. az államtól templomrenoválási segély kérése, 3. híveink számára a vállalt járulék mellett külön adománymegajánlás lehetővé tétele.

Istennek legyen hála, mind a három mód nagyon jónak bizonyult. M. kir. kultuszminisztériumhoz benyujtott kérvényünkre Kapi püspök úr Őnagyméltósága és Hertelendy min. tanácsos úr Őméltósága pártfogásával és közbenjárásával 2000 pengő államsegélyt kaptunk. Engedtessék meg nékem, hogy úgy pártfogóinknak, mint a m. kir. kultuszkormánynak ezen ritkaságszámbamenő nagylelkű adományáért e helyen is hálás köszönetet mondjak. Hogy híveink között a renoválás ügyét állandóan ébren tartsuk, a tél folyamán mindkét gyülekezetünkben minden evangélikus családot templomrenoválási gondnokunkkal, ifj. Marton Károllyal és közös gyülekezeti gondnokunkkal, Hári Józseffel, kiknek e helyen is hálás köszönetet mondok, ez ügyben meglátogattunk. Akik látugatásunk alkalmával járulékukat, vagy adományukat a gondnokok kezeihez lefizették, azoknak befizetését azonnal nyugtáztuk, a következő vasárnap pedig a templom szószékéről kihirdettük. Bármilyen sok időt igényelt is a renoválás ügyének ilyen látogatásokkal való ébrentartása, rám nézve mérhetetlenül nagy volt ennek az áldása. Nem említem azt,

hogy milyen értéket jelentett nékem több mint ezernyolcszáz lélekből álló gyülekezetben minden evangélikus családnak a saját hajlékában való felkeresése, csupán arra mutatok rá, hogy a látogatások során sok szívbe beleláttam és egyházam iránt nagyon sok szeretet megnyilatkozását láttam. Nyitva volt előttem a leggazdagabb ember szíve épúgy, mint a legszegényebbé és tudom, hogy ezeket a szíveket Isten keze nyitotta meg, hogy úgy adjanak templomunkra, hogy én ennek láttára naponként megszégyenüljek, nem azért mert keveset, hanem azért, mert többet adtak, mint reméltem. Lélekben ma megállok előttük, átölelem őket és azt mondom: Testvérek, köszönöm néktek, hogy Isten szavát megértettétek és szíveteket és így pénztárcátokat is megnyítottátok az adakozásra.

A renoválás ügyének a köztudatban való ezen állandó ébrentartása, a befizetéseknek vasárnaponkénti hirdetése tette lehetővé, hogy amikor ez év tavaszán a renoválásra a pályázatot kiírtuk és elnöktársamnak, Berzsenyi Miklósnak, mint mérnöknek, szakszerűen összeállított költségvetési kiírását újabb gyűlésen végleg letárgyaltuk és a beérkezett ajánlatok alapján a renoválás munkáját ápr. 18-án Schönher Gyula építési vállalkozónak 7853 P-ért kiadtuk, a 2000 P államsegéllyel együtt már 6280 P befizettetett a renoválási pénztárba, amit takarékbetétkönyvön helyeztünk el. Addig s azóta is nem mult el vasárnap, hogy templomrenoválásra befizetést ne hirdettünk volna. Híveinknek ez az áldozatkészsége aggodalmainkat teljesen eloszlatta s lehetővé tette, hogy április végével, illetve május elejével a renoválás munkáját megkezdhettük és megszakítás nélkül augusztus első felében befejezhettük. Isten Lelkének munkáját kellett látnunk abban, hogy a háromnegyed éven át tartó befizetéseknél szinte ál-

landóan olyan arány mutatkozott, hogy a mult évi adó pénzrésze mint vállalt járulék mellett ennek még külön kétharmad része adományként fizettetett be. S itt hadd említsem meg, a tőlünk elszakadt, de lélekben velünk egybeforrt és templomunkat távolból is szerető testvéreinket, akik felhívásunkat kézhezvéve örömmel küldték, vagy hozták el szívből jövő adományaikat hozzánk, hogy a költségek fedezéséhez hozzájáruljanak.

Ez az áldozatkészség tette lehetővé azt, hogy nemcsak a 7865 pengő vállalati összegért kiadott munkát végezhettük el, hanem mindazokat a pótmunkákat is, amelyek renoválás közben adódtak, s amelyeknek összege 1000 pengőn jóval felül haladt, valamint a templom mennyezetének és falainak Rács Reich Imre festőművész által végzett, csaknem 1000 pengőbe került művészi kifestését is, anélkül, hogy a még kintlévő néhány száz pengő járulék befizetése után, ami hiszem, rövid időn belül megtörténik, templomunk renoválásából bármiféle adósságunk fennmaradna.

Megjegyzem itt, hogy minden befizetést a gondnokkal nyugtáztattunk, a szószékről kihirdettünk és az Aranykönyvbe bejegyeztünk. A renoválásról az 1939. márc. 19-én tartott számadó gyűlés elé részletes számadást terjesztettünk, amit a gyűlés jóváhagyott. Mégis, hogy mindenki előtt nyilvánvaló legyen a renoválás számadása, röviden itt is közöljük az alábbiakat:

Bevétel volt a számadás napjáig	9,571.87 P
Kiadás volt a számadás napjáig	9,557.29 P
Pénztári maradvány:	14.58 P
Vállalkozók követelése — —	385.70 P
Ennek fedezetére szolgáló kintlevő járulék, kb. — — —	400.— P

Amikor köszönetet mondok híveink áldozatkészségéért, elnöktársam, gondnokok hűséges támogatásáért, elismerésünket fejezem ki az építési vállalkozónak és a szakembereknek a becsületesen teljesített munkáért, felvetődik bennem egy kérdés: valójában mi volt ez a jubileumi alkalomra történt templomrenoválás? Nem elég ha azt mondjuk rá: a gyülekezeti tagok áldozatkészségének megmutatása volt. Reám, a lelkipásztorra nagy megszégyenítés is volt. A renoválás előtt az volt a vágyam, hogy legalább 3—4000 P-t tudjunk összegyűjteni s ime 10.000 pengő is összejön. — Még más is volt. Nagyon sok öröm volt. Mikor látogatásunk során egy nagyon szegény testvérünk ajtajánál álltunk, aki mások segítségéből tengeti egyedülvaló életét, gondolkodtunk: bemenjünk-e, hiszen inkább adni kellene neki, mint kérni tőle s hogy meg ne sértsük, csupán a meglátogatására tértünk be a hajlékába, észrevette ezt rajtunk, könny öntötte el a szemeit és panaszosan, sírva mondta: miért akartak elkerülni, bár semmim sincs, a templomunkra én is akarok adni. Nem öröm ez? — De még más is volt. Összegyűjtő erő Isten ügyének előbbrevitelére. Akikre nem is gondoltunk, szerte e csonka hazából, még megszállt területről, sőt Amerikából is jelentkeztek adományaikkal, mert valamikor valamilyen ősük ebben a templomban táplálta a lelkét. Jönnek a Beliczay Jónás dédunokái és a többiek, akikről itt sokan nem is tudtunk már. — Még más is volt ez a renoválás. Egy nagy mérés, amit nem ember, hanem az Isten végzett. Hálánkat, felelősségünket, templomszeretetünket mérte le vele az Isten. Mindenek felett pedig kitüntetés és kegyelem volt. Isten éppen minket tüntetett ki, nekünk adta azt a kegyelmet, hogy 150 éves templomán ezt a renoválást elvégezhettük. Nem minden nemzedéknek adatik meg ez. Érte na-

gyon hálásaknak kell lennünk. Istennek nagyon meg kell ezt köszönnünk.

Szívem minden érzésével Feléje fordulok és Neki köszönöm meg, hogy ezáltal a templom által oly sok megköszönnivalót adott.

Neki köszönöm meg, hogy őseink által 150 évvel ezelőtt nagy nevének dicsőségére templomot építtetett.

Neki köszönöm meg, hogy ebben a templomban egymást követő nemzedékeknek 150 éven át hajlékot adott, s benne mindig az Ő Igéje hangzott.

Neki köszönöm meg, hogy ennek a templomnak tégláit és padjait nemcsak az idő vasfoga emésztette, hanem az Ő Igéjére szomjas nép koptatta el.

Neki köszönöm meg, hogy a megöregedő templom népét a multért hálássá, a jövőért felelőssé tette.

Neki köszönöm meg, hogy ezt a népet a jubileum esztendejében templomrenoválásra serkentette és eszközként erre felhasználta.

Neki köszönöm meg, hogy a megrenovált templomot egyházának főpásztora által felszenteltette és újabb 150 évnek átadatta. Mindezért Őneki, a mi Erős Várunknak legyen hála, a mi örökkévaló Istenünknek legyen dicsőség most és mindörökké!

A megrenovált templom felszentelése.

Az örvendező hálának az érzése mindnyájunk szívét csordultig töltötte, mikor ránk köszöntött a megrenovált templom felszentelésének magasztos ünnepe.

1938. szeptember 11-e! Nem fogjuk ezt a dátumot elfelejteni soha. Emlékezni fog rá ez a nemzedék, amely főpásztorának vezetésével Isten színe elé bo-

rult könnyes hálaadásra, hogy a jubileumot megérhette. Emlékezni fog rá ezután következő nemzedékek serege, valahányszor gyülekezetének történetét olvassa. Főtisztelendő és nagyméltóságú D. Kapi Béla püspök úr ezen a napon szentelte fel és adta át lelketépítő igehirdetésével és főpásztori áldásával újabb 150 évnek a megrenovált 150 éves templomot, amely magyaros, népies stílusban történt művészi megújítása folytán Kemenesalja egyik legszebb temploma lett.

Püspök úr őnagyméltósága az ünnep reggelén érkezett gyülekezetünkbe. A mezőlaki állomáson az elnökség az egyháztanáccsal várta s díszes kíséretben a paróchiáig kísérte. Az állomáson a felügyelő, község határában a főszolgabíró üdvözölte a főpásztort, aki a két község tűzoltóinak, leventéinek és fehérruhás leányainak sorfala között vonult harangzugás közben a lelkészlak elé, ahol az ehm. elnökség fogadta, majd a hívek nagy seregétől körülvéve a lelkész, r. kath. plébános, körjegyző s iskolások nevében egy kisleány köszöntötte.

Az ünnepélyes fogadtatás után a hívek s közelről, távolról egybesereglett vendégek a templomba vonultak, ahol 10 órakor jubileumi istentiszteletet tartottunk. Esperes úr oltári szolgálata után püspök úr hirdette Istennek igéjét János 6:48—51. v. alapján. A lélekbe markoló gyönyörű igehirdetés és a lelkeket Istenhez emelő imádság után főpásztorunk felszentelte és újabb 150 évnek átadta megrenovált templomunkat. Ennek a magasztos ténynek jegyzőkönyvben leendő megörökítése céljából istentisztelet után díszközgyűlést tartottunk a hívek részvétele mellett a templomban. A díszközgyűlést Vidos Dániel ehm. felügyelő nyitotta meg s szívből jövő szavakkal üdvözölte az egyházkerület főpásztorát, aki lelkeket meg-

ragadó szavakkal szólt a gyülekezethez a templomszeretetről s méltányolta azt az áldozatkészséget, melylyel a gyülekezet templomát közadakozásból ilyen szépen megújította. Püspök úr szavai után a felügyelő bemutatta dr. Szücs István Vas vármegye főispánjának, a m. kir. Erzsébet-Tudományegyetem Hittudományi Karának, Mészáros István volt gyül. lelkésznek,

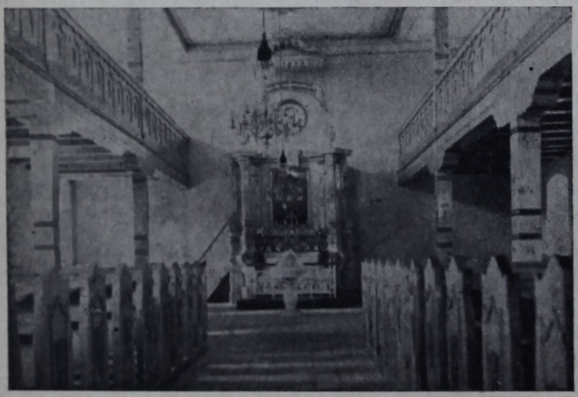

A megújított templom belseje, magyaros, népies, diszítésü karzatokkal és padokkal.

Bödecs Károly suri lelkésznek, a gyülekezet szülöttének, a zalaegerszegi, zalaistvándi gyülekezeteknek üdvözlő sorait. Ezután dr. Mohácsy Lajos lelkész üdvözölte a gyülekezetet a marcalgergelyi-i gyülekezet nevében, melynek anyakönyvében levő bejegyzések szerint 1781—83-ban a hőgyészi gyülekezet filiája volt s felkínálta az anyakönyvek azon részét, melyben ezen adatok vannak. A helyi lelkész ezt megköszönte, majd a renoválás történetét — úgy, amint azt már e

cím alatt leközöltük — ismertette. A 150 éves jubileumi templomszentelés emlékéül Berzsenyi J. Miklós felügyelő az alábbi deklarációt terjesztette elő: „A kemeneshőgyész-magyargencsi evangélikus gyülekezet a Mindenható Isten iránti hálával emlékezik az 1938. évről és a mai szeptember 11-i napról, amelyen az Úr kegyelme megérni engedte, hogy az 1784-től 1788-ig épült és ezelőtt 150 évvel felszentelt régi templomának belsejét erre az alkalomra híveinek és jóakaróinak áldozatkészségével kereken 10.000 pengős költséggel megújíthatta, magyaros, népies diszítésű karzatokkal és padokkal láthatta el és ezzel hitéhez és hitének fejedelméhez, az Úr Jézushoz való ragaszkodásának látható tanubizonyságát adhatta. Legyen a gyülekezetnek Isten iránti hálája az ünneplő közgyűlés színe előtt megerősítve! — Köszönetet mond a gyülekezet egyházkerületünk Főpásztorának, nagyméltóságú és főtisztelendő D. Kapi Béla püspök úrnak a végzett szolgálatért, a megújított templom felszenteléséért és az Ige hirdetéséért és ehelyen is megköszöni az adományokat mindazoknak, akik lelkük indítására adományaikkal a templom megújításához hozzájárultak." Az előterjesztett deklarációt az ünnepi díszközgyűlés egész terjedelmében jegyzőkönyvbe iktatta. A díszközgyűlés a Himnusz eléneklésével ért véget. Püspök úr Őnagyméltósága, akit kíséretével együtt szentmártoni Radó Kálmán földbirtokos látott vendégül ebéden a kastélyában, a délutáni órákban vett búcsút gyülekezetünktől. Közöttünk való megjelenését, áldott szolgálatát hálásan köszönjük.

A jubileumi templomszentelési ünnepért, annak gazdag lelki áldásaiért legyen hála minden egyháztag szívében a kegyelem Istene iránt, Aki gyülekezetünknek drága multat, áldozatkészségre hívó jelent adott

és biztató, ígéretes jövőt készítget, Aki a multat drágává, a jelent áldozatkésszé, a jövőt ígéretessé szent háza, a jubiláló templom s benne hangzó szent Igéje által tette és teszi. Övé legyen a dicsőség ezért a szent hajlékért!

Újabb 150 év útja.

„Intsétek egymást minden napon, míg tart a ma." Zsid. 3 : 13. v.

A jubileumi határkőtől tovább kell menni. Az út, mely továbbvezet, újabb 150 év útja már. Milyen lesz ez az út? Sima-e, vagy göröngyös, egyenes-e, vagy kanyargós? A ma élő nemzedékből a nagy seregben ki meddig fog rajta haladni? Korán kidől-e, vagy messze útvonalon bírja a menetelést? Ki tudná mindezt megmondani?

Egyet tudunk. Az újabb 150 év útját ez a szó határozza meg: *ma*. Rövid két betűből álló szó, de óriási a jelentősége. Nem lehet a multból a jövő felé vezető útból félretolni, vagy kikerülni. Olyan ez a szó, mint két part közé épített híd, a multból a jövő felé csak rajta lehet menni. Újabb 150 év útja a mán vezet át. Aszerint alakul az út, hogy milyen lesz mindig ez a ma. — Isten előre látja, tervezi, építi az Ő bölcsesége szerint a gyülekezet számára ezt a 150 éves utat s hogy a gyülekezet rajta járhasson s újabb 150 év határkövéhez egyszer majd elérhessen, az Ige áldott, drága tanácsát kell követni: „Intsétek egymást minden napon, míg tart a ma!" Azt jelenti ez, hogy minden napnak, amely mává válik a gyülekezet számára, Isten tanácsa szerint kell eltelni, a gyülekezetnek az Ige útmutatását kell követni. Újabb 150 év útja az Isten Igéje által diktált kötelességteljesítések köveiből van kikövezve. — Hogy mik lesznek azok a kötelességek

minden napon, amiket meg kell tenni, amíg tart a ma, azt az Ige intése majd megadja. Általánosságban már most hangot adhatunk néhány olyan fontos intésnek, amit meg kell szívlelnünk és pontosan meg kell tartanunk mindnyájunknak, ha az újabb 150 év felfelé vezető útján akarunk járni!

Jól gondold meg, hogy:

Az egyház a Krisztus teste, neked lelki Édesanyád. (Efezus 1, 22—23.) Élő tagja csak úgy lehetsz az Egyháznak, ha Krisztusban élsz!

A templom a gyülekezeti élet szíve. Innen indul ki az élet vérkeringése az Igével és szentségekkel való élés által. Idevár Isten minden istentiszteleten, hogy lelkileg tápláljon s Krisztusban éltessen téged. El tudod-e mondani: Uram, szeretem a Te házadban való lakozást?... (26. Zsolt. 8. v.) Isten minden vasárnap ott akar látni háznépeddel együtt a templomban!

Az Ige lelkünk mindennapi kenyere. Olvasod-e minden nap és hallgatod-e minden vasárnap? Résztveszel-e a bibliaórákon, a reggeli és esti áhítatokon?

A keresztség Isten kegyelmi ténye, ami által Isten gyermekeivé fogad és anyaszentegyházába felvesz. A keresztelésnél legyenek jelen a keresztszülők (tehát a keresztapa is!) és a szülők is.

Az Úrvacsora Krisztussal egyesít, s hitéletünket méri meg. Ha fáradt, bűnbocsánatra szomjas, békételen a lelked, térdelj le az oltár elé s élj az Úrvacsorával. Meghallod-e az Úr szavát: „Íme, az ajtó előtt állok..." (Jel. 3, 20. v.) Legalább háromszor úrvacsorázol-e évenként?

Az iskola az Egyház veteményes kertje — amint Lutherünk mondja. Minden bölcseségnek, amit tanulni kell benne, az Úrnak félelme a feje. Gyermekedet evangélikus iskolába járasd s legyen gondod arra,

hogy az Egyház számára az Úrnak félelmében nevelkedjen, nézvén az örök példára, Jézusra. (Lk. 2,52. v.)

A konfirmáció evangélikus hitünkről való öntudatos vallástétel. Legyen gondod arra, hogy gyermeked életében ez komolyan megtörténjen s úgy konfirmálkodjon, hogy egész élete evangélikus hitéről való öntudatos vallástétel lehessen. Ne felejtsd el Jézus szavát: „Valaki vallást tesz én rólam az emberek előtt, én is vallást teszek arról az én mennyei Atyám előtt!" (Mt. 10, 32—33. v.)

Az Ifjúsági Egyesület célja az, hogy az ifjúság Istennél maradjon s Krisztusban éljen a bibliaolvasó és imádkozó életre nevelődés által. Gyönyörűen mondja Kapi püspök úr, hogy „az ifjúság lehet a jövendő áldása, békessége, boldogsága, de lehet belőle pusztító zivatar, szégyen és átok is. Áldás lesz, ha megmarad Istennél, — átok, ha a Sátán karjai közé dobja magát". Nos, az Ev. Ifj. Egyesület nem akarhat mást, mint hogy az ifjúság Istennél maradjon és áldás legyen! Támogasd ezt a szent célt szolgáló Ifjúsági Egyesületet!

Bibliaórák Istennel való találkozás drága alkalmai, melyeken Isten szól hozzánk az Ő Igéjében és mi szólunk Istenhez az imádságunkban. Ne felejtsd el, Isten vár ide téged családod tagjaival együtt. Ott vagy-e mindig?

A jegyesek tartsák meg azt a szép szokást, hogy esküvőjük előtt együtt úrvacsoráznak. Nemcsak a szépsége felejthetetlen ennek az életükben, hanem az értéke is.

Házasságra lépők lehetőleg tiszta házasságot kössenek. Mindazok számára, akik vegyesházasságra gondolnak, erősítés és okulás céljából közöljük lelki édesanyánknak, evangélikus egyházunknak alábbi figyelmeztető levelét: „Kedves Lányom! Kedves Fiam!

Ne csodálkozz a megszólításon! Lelki édesanyád ír most neked levelet. Talán először, talán utoljára... — Mert minden embernek két anyja van, mint ahogyan a lényünk is két részből áll: testből és lélekből Van édesanyja a testünknek és van édesanyja a lelkünknek. Én a lelked édesanyja vagyok, evangélikus anyaszentegyházad vagyok, akit te egy komoly hivatal vádoló csendjében megtagadtál, amikor evangélikus egyházad kárára reverzálist adtál. — Csodálkozol rajta, hogy én ezt tudom... Pedig mennyire titkoltad! Lányom! Fiam! Az anyák mindent megéreznek. Én is megéreztem, amikor megtagadtál és eladtál engem és születendő gyermekeidet. Nem kérdezem, miért tetted. Előre tudom, hogyan belesajdul majd a szíved abba a látványba, hogy gyermekeid sohasem kulcsolhatják imádságra kezüket úgy, mint te magad, mint az édesanyád szokta... Ha evangélikus templom mellett vezeted el őket, mindig szíven üt az a gondolat, hogy gyermekeid számára ott már nincsen hely többé. Milyen értetlenül, milyen némán hallgatnak majd a te utódaid, ha valahol felcsendül a hitvallók bátor éneke arról, hogy „Erős vár a mi Istenünk!..." Milyen nagy alkalmat adott tenéked az Isten, hogy életednek sorsdöntő napjain bizonyságot tégy Őmellette... és te elverted ezt az egyetlen, talán soha vissza nem térő alkalmat... — Magad se mersz majd az oltár elé térdepelni, mert úgy érzed, hogy mindenki szeme vádolólag egészen reád tapad... Elmégy más vidékre, más templomba, ismeretlen gyülekezet népe közé s ott próbálsz gyónni és úrvacsorát venni, de ott is megremegtetik egész bensődet a kétségek: vajjon nem ítéletet eszel-e és iszol-e magadnak, mivel nem becsülted meg Krisztus testét... az anyaszentegyházat. Idegen gyülekezet oltáráról egyébként is csak lopod az Úr Jézus szent testét és vérét kárhozatodra — áldásként

azokat csak a magad gyülekezete nyujthatná feléd! S ott az idegenben nem döbbensz-e meg attól az igazságtól, hogy emberek szeme elől elrejtőzhetsz, de az Isten szeme mindent lát, mindenütt lát. — Azt se felejtsd el, édes lányom, édes fiam, hogy ha helyettem más édesanyát akarnál keresni, az már csak mostoha lehet. Mert édesanyánk mindig csak egy van! Aki egyszer elvesztette édesanyját, annak soha többé nem lesz édesanyja! — Nem én büntetlek meg. Meglásd, kemény büntetésedet önmagad szabod ki önmagadra. Háborgó lelkiismereted nyomása alatt egyszercsak sírni fogsz majd, ha leánygyermekeidre, fiúgyermekeidre nézel. Rettegve gondolsz arra, nem rakja-e Isten ítélete a te büntetésedet gyermekeidre és ha szenvedni, vergődni látod őket emésztő, forró lázban, nem tudsz majd szabadulni attól a gondolattól, hogy miattad szenvednek és égnek gyötrő lázak tüzes kemencéjében. Lányom, Fiam, rettenetes dolog az Isten határozataiba beleavatkozni... Te beleavatkoztál!... Nem gondolod, hogy az Isten erősebb lesz tenálad?! — Az evangélikus keresztyénnek tudni kell, hogy az Isten parancsa szerint nem szabad a magadét eltékozolni, a másét meg elkívánni. Ezt te is nagyon jól tudtad... Óh, milyen családi életre számíthatsz egy olyan szövetségben, ahol az egyik a magáét elprédálta, a másik — a másik meg elkívánta a másikét is. Arra sem gondoltál, milyen olcsónak találtak téged, a tisztaságodat, a fehérségedet, a szerelmedet, esküdet, hogy evangélikus egyházad megtagadásában olyan súlyos ráadást kívántak tőled... Az őseink vérétől pirosló, könnyétől fényes, 400 esztendő tüzében megpróbált evangélikus egyházadat, a hűségedet, a meggyőződésedet, a nyugalmadat, többet, mint az egész világ! — Befejezem levelemet... Utolsó szavammal is hívlak. Ha a bűnbánat könnyein keresztül jössz, kö[illegible]yes

KÖNYVTÁR

arcodat a megbocsátás kendőjébe takarom és elfeledem, hogy egyszer nagyon megütöttél, véresre sebeztél. Jőjj haza!... Ha a bűnbánat tengerén s az alázat kapuján közeledsz felém — várlak! Vár az édesanyád, a lelki édesanyád. Akkor látod meg te is, hogy a szívem, amely idáig áldott, dorgált, ítélt — mennyire szeret. — Vége a levélnek. Széttépheted. Ez a levél akkor is a lelki édesanyád üzenete és szava volt hozzád. Széttépheted. Ez az üzenet mégis a halálod percében is ott zsong majd lelkedben. Széttépheted. Ez a levél mégis leszáll veled a sírba. Ezzel fogsz élni és ezzel fogsz meghalni... Isten veled. Így köszönt vérző, szomorú szívvel lelki édesanyád, evangélikus anyaszentegyházad!" Legyen ez a levél nagy figyelmeztetés gyülekezetünk minden tagja számára, nagy lelkiismeretrázás a reverzálist adni akarók számára.

Betegek gyógyulás után sóvárognak. Legyen gondod arra, hogy mielőbb az áldott Orvossal, Jézussal legyen találkozásuk az Úrvacsorában, Aki az igazi gyógyulást adja. Betegedet ne engedd lelkipásztori gondozás és úrvacsoravétel nélkül meghalni.

Halottaink temetésénél őszinte részvét állítson koporsó mellé. Csendben legyünk, hogy Isten üzenetét meghalljuk. Nyugvóhelyüket, sírjukat gondozzuk, a temetőt általában rendben tartsuk, ne felejtsük el, a temető Istennek kertje, melynek sírjai felett megáll Az, Aki Magáról azt mondhatta: „Én vagyok a Feltámadás és az Élet, aki hisz énbennem, ha meghal is él!" Ján. 11, 25. Boldogok, akik Őbenne halnak meg... Jel. 14, 13. v.

*

Ne felejtsd el: mindazon alkalmak megragadását, melyeken Isten lelki épülésedet munkálja. (Efez. 5, 16. v.)

Ne felejtsd el: a házi áhítat gyakorlását akár csendes órádnak, akár a családtagokkal együtt a házi istentiszteletnek megtartása által. (Józsué 24, 15. v., Máté 6, 6. v.)

Ne felejtsd el: egyházi adód pontos megfizetését. Csak abból adhatsz, amit úgy kaptál és sokkal többet kaptál, mint amennyit adhatsz. Örömmel fizesd tehát egyházi adódat. Gondolj arra, Isten mennyivel többet adott érted Szent Fiában a kereszten. Adófizetésnél alkalmat ad arra, hogy ezért háládat adód pontos lefizetésével kifejezd. (Máté 22, 21. v.)

Ne felejtsd el: az adakozás keresztyén kötelességét. Minél inkább Krisztusé valaki, annál inkább érzi, milyen sokat kapott. Minél inkább érzi valaki, hogy nagyon sokat kapott, annál inkább felbuzdul a szíve, hogy nagyon sokat adjon. Minden adományt a szószékről kihirdetünk és gyülekezetünk Aranykönyvébe bejegyzünk. A jókedvű adakozót szereti az Isten. (II. Kor. 9, 7. v.)

Ne felejtsd el: az evangélikus sajtó támogatását azért, mert termékeivel lelki édesanyád, az egyházad akar lelkileg táplálni s azért is, mert lelked tiszta táplálékát legolcsóbban tudja termékeiben nyujtani. Kedves néplapunk: a Harangszó előfizetési díja évi 4.80 P, naptárunk: a Harangszó Naptár, ára 50 fillér, Egyháztársadalmi lapunk: az Evangélikus Élet előfizetési díja évi 4.40 P, havonként megjelenő Missziói Lapok, mely a külmisszióról tájékoztat, évi előfizetési díja 1 P. Sajtótermékeink, Bibliák, Énekeskönyvek, vallásos iratok, Imakönyvek, naptárak, lapok gyülekezeti iratterjesztésünben mindig híveink rendelkezésére állnak. Előfizetéseket készséggel elintézünk.

Végül ne felejtsd el: az élet Isten adománya,
a földi élet csak vándorút az örökélet felé,
csak az él, aki Istenben, Isten szava szerint él,
Istenben élő ember szive tele van hittel, szeretettel és reménységgel;
az élet úgy ér valamit, ha hitből, szeretetből és reménységből fakadó boldog szolgálattá tud válni. (Gal. 5, 13. v.)

Még tovább sorolhatnánk, mit ne felejts el, de nem mondjuk itt tovább. Megismétlem az Igét: Intsétek egymást minden napon, míg tart a ma!, s azt mondom: az Igének naponkénti szavára kell figyelned, hogy megtudd, mit kell tenned, milyen az az út, melyen téged, gyülekezeteddel Isten újabb 150 év felé vezetni akar. Figyelj hát mindig az Igére! Kérd az Urat:

„Maradj meg szent igéddel,
Velünk óh Megváltónk,
Földi vándor pályánkon
Te légy útmutatónk." (290. Ének 2. v.)

Az egyetlen Vezér.

„Az Úr pedig megy vala előttük..." II. Móz. 13 : 21.

Eddig a multra néztünk, azután a jelenre irányítottuk tekintetünket, most forduljunk meg és nézzünk a jövendő felé. Amikor templomunkat revonáltuk, félig már erre néztünk. A multért való hála mellett a jövő iránti felelősség is indított arra, hogy a renoválást megkezdjük és az utódoknak, újabb 150 évnek megújított templomot adjunk át. Milyen lesz ez a jövendő? Nem fognak-e körülöttünk még nagyobb viharok dulni s gyülekezeti életünk fáját nem fogják-e gyökerestől tépdesni? Nem fognak-e evangélikus hi-

tünkért újabb megpróbáltatások és üldözések fenyegetni és rémíteni? Ki tudja azt megmondani?... A mai világ helyzete olyan, hogy a legrosszabbra is el kell készülni. Azonban mindennek ellenére sem szabad csüggedni! Van Valaki, Akire támaszkodhatunk. „Van Istenem, Bár ellenem Támadjon veszély s halál, Felfegyverkezve talál." Van egy égi kéz, amelybe a körülöttünk zugó viharok sodrában belefogózhatunk: az örökkévaló Isten keze! Előttem lebeg Rudolf Schäfer sokatmondó képe. Pusztában vándorol a nép. Körülötte kietlen, kopár pusztaság minden. Az útja tekervényes. Felette sötét sűrű felhők. De a felhőkön át egy erős égi kéz nyúl alá. S a nép jártában erre az égi kézre néz. Mi vagyunk ez a vándorló nép a felhőborította ég alatt a jövendő tekervényes útján és ez a kéz az Isten keze. Nézzünk felfelé! Fogjuk erősen ezt a kezet és sohase engedjük el. Isten az Ő mentő kezével meg fog tartani. Isten azokat, akik Benne bíznak, sohasem hagyja el. Legyünk tehát mindig Isten népe. Ő megy előttünk, mi pedig alázatosan és engedelmesen kövessük Őt a jövendő homályfedett útján — az örök haza felé!

ORSZ. EVANGÉLIKUS KÖNYVTÁR